

Kuuloliitto ry

Raportti Näyttämötaide saavutettavaksi -hankkeesta 2009 - 2010

Hankkeen tarkoitus

Kulttuurielämässä otetaan huomioon kuulovammaiset henkilöt ja mahdollistetaan teatterielämykset heille samoin kuin muullekin yleisölle. Myös ikääntyneet henkilöt ja maahanmuuttajat hyötyvät kotimaisten esitysten tekstityksestä. Luodaan malli, jonka avulla suurissa teattereissa maamme suurimmissa kaupungeissa teatteritekstityspalvelu on käytössä vuosittain ainakin neljässä eri näytelmässä, niiden tietyissä esityksissä vuodesta 2012 alkaen.

Hanke käynnistyi syksyllä 2009, jolloin koottiin hankkeen ohjausryhmä ja heidän edustamansa yhteistyötahot.

Näyttämötaide saavutettavaksi -hankkeen ohjausryhmän jäsenet

Laura Gröndahl, professori, Taideteollinen korkeakoulu
Matti Holopainen, toimitusjohtaja, Suomen Teatterit ry
Mika J. Lehtinen, johtaja, Tutkivan teatterityön keskus, Tampereen yliopisto
Jyri Pulkkinen, Opetusteatterin johtaja, Teatterikorkeakoulu
Sari Salovaara, projektipäällikkö, Valtion taidemuseon Kulttuuria kaikille -toiminta
Liisa Tiittula, professori, Tampereen yliopisto
Kuuloliiton edustajat ohjausryhmässä:
Sirpa Laurén, erityisasiantuntija
Sinikka Pihlmaa, toimitussihteeri

Ohjausryhmä kokoontui kaksi kertaa vuonna 2009 ja neljä kertaa vuonna 2010.

Hankkeen rajaaminen

Koska käytettävissä oli hankesuunnitelmaan ja hakemukseen verrattuna vähemmän varoja ja myös hankkeen toteutusaika lyheni, jouduttiin hanketta supistamaan. Suunnitelmasta otettiin soveltaen toteutettaviksi kohdat 3 (teatteritekstityksen toteuttaminen, tekstitetyn näyttämöesityksen tuottaminen suurimmissa kaupungeissa) ja 4 (raportti ja suositusten tekeminen jatkoa varten) sekä osin 2 (teatteritekstityksen teknisten mahdollisuuksien selvittäminen); tätä kohtaa toteuttaa osaltaan hankkeen aikana käynnistetty suunnittelu teatteriesitysten tekstitystä tutkivan työpajan järjestämiseksi. Taideteollisen korkeakoulu ja Tutkivan teatterityön keskus järjestävät viikon kestävä työpajan 28.3. – 1.4.2011.

Tekstitetyn näyttämöesityksen tuottaminen suurimmissa kaupungeissa

Kokeileva esitys, johon tekstitys integroidaan mukaan lavastukseen, olisi edellyttänyt pitempää hankeaikaa. Taidekorkeakoulujen ohjelmista päätetään jo varhaisessa vaiheessa. Siksi päädyttiin valmiiden esitysten tekstittämiseen Oulussa, Tampereella ja Helsingissä.

Syksyn 2010 aikana nähtiin seuraavat tekstitetty esitykset:

Joni Skiftesvikin Katsastus Oulun kaupunginteatterin Suurella näyttämöllä 13.11.2010,
Sirkku Peltolan Pieni raha Tampereen Työväen teatterin Kellariteatterissa 16.11.2010,
Bertolt Brechtin Galilein elämä Suomen Kansallisteatterin Pienellä näyttämöllä 26.11.2010,

Teattereiden kanssa käytiin neuvottelut tekstityksen käytännön järjestelyistä. Esitysten tekstitykset rahoitettiin hankkeen varoista. Tekstitykset tilattiin Käännöspalvelu Pohjanrinteeltä, Omnivis Oy:ltä ja Viittomakielialan osuuskunta VIA:lta.

Ajatus kiertueesta jätettiin teattereiden kiinteiden ohjelmistojen takia. Valmiiden esitysten tekstittäminen mahdollistaa tekstityksen ongelmakohtien paikantamisen ylipäänsä ja ennen kokeilevaa produktiota. Hankittiin kokemuksia tekstityksen kustannuksista ja teattereiden teknisistä valmiuksista. Yhden esityksen kustannukset vaihtelivat 960 – 1.986 euroa.

Teattereissa tekstitys toteutetaan tähän tarkoitukseen erikseen suunnitellulla tietokoneohjelmalla, joka mahdollistaa tekstin esittämisen repliikki kerrallaan. Kuuloliitto hankki käyttöönsä tällaisen live-tekstitykseen tarvittavan ohjelman, jotta jatkossa voidaan toteuttaa erilaisia arviointeja ja kerätä lisää asiakaspalautetta tekstityksen toteuttamisesta parhaiten kuulovammaisia henkilöitä palvelevalla tavalla. Ohjelman hankinta säästää myös tekstittäjän työtä, kun tekstit voi suoraan kirjoittaa ko. ohjelmalla eikä siirtää tavalliselta tekstinkäsittelyohjelmalta esitysohjelmaan, jolloin joudutaan aina tekemään muokkauksia.

Tekstitettyjen esitysten jälkeen kerättiin palautetta sekä teattereilta että kuulovammaiselta yleisöltä. Kuulovammaiset henkilöt toivovat kovasti lisää tekstitettyjä esityksiä. Tekstitysten kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota paikkaan, johon tekstitys heijastetaan. Katsojien käsitykset parhaasta paikasta olivat osittain ristiriitaisia. Kuulovammaisilla henkilöillä on erittäin vähän kokemuksia erilaisista tekstitysvaihtoehdoista. Tärkeää on, että kuulovammainen yleisö sijoitetaan katsomossa sellaisille paikoille, joille tekstitys näkyy. Tämä edellyttää sitä, että lipunmyyntipisteessä tiedetään tekstityksestä ja sen järjestelystä.

Myös teatterit kiinnittivät huomiota tekstityksen paikkaan, jotta teksti ei peitä mitään näyttämön osia. Tekstityksestä olisi hyvä saada tieto jo näytelmän suunnitteluvaiheessa, jotta se voitaisiin ottaa huomioon lavastuksen, valojen ym. suhteen.

Suurin osa tekstityksen kustannuksista muodostuu tekstityksen tuottamisesta. Lisäksi paikalle tarvitaan tekstittäjä, joka ajaa eli painaa kunkin repliikin näkyviin esityksen edetessä. Tämä vaihe ei aiheuta niin paljon kustannuksia, joten olisi suhteellisen edullista järjestää tekstitettyjä uusintaesityksiä. Tavoitteena onkin, että teattereiden esteettömyys valtavirtaistuisi eli kuulovammainen yleisö voisi valita käyntinsä useammasta eri ajankohdasta.

Esimerkkinä uusintamahdollisuudesta on Tampereen Työväen teatterin Pieni raha -esityksen tekstitys. Tampereella järjestetään syksyllä 2011 Verstaalla näyttely vammaishistoriasta, järjestäjinä Valtion taidemuseon Kulttuuria kaikille -toiminta yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on, että valmiiksi tekstitetty Pieni raha -esitys nähdään uusintana samaan aikaan näyttelyn kanssa.

Hankkeen aikana käynnistettyjä suunnitelmia

Kokeilevampaa versiota osittain toteutetaan taidekorkeakoulujen tekstitystä tutkivassa, viikon kestävässä työpajassa keväällä 2011. Työpaja toteutetaan taidekorkeakoulujen budjetista. Opettajina toimivat Mika Lehtinen ja Teemu Määttänen Tutkivan teatterityön keskukselta, Laura Gröndahl TaiKista ja vierailevat asiantuntijaluennoitsijat.

Kuuloliiton edustajat ja Tampereen kuulovammaisaktiivit voivat osallistua työpajaan antaakseen palautetta tekstitystekniikoiden toimivuudesta.

Työpajan jälkeen on suunniteltu järjestää tekstitystekniikoita käsittelevä seminaari. Per Liljeqvist Ruotsista on tarjoutunut tulemaan seminaariin esittelemään tekstitystekniikkaa; hänen tavoitteenaan on kehittää helposti liikuteltava ja siirrettävä laitteisto tekstittämiseen. Ruotsissa on enemmän kokemusta sekä tekstitystekniikoista että kokeilevista tavoista sisällyttää tekstitys esitykseen.

Kokeileva produktio saattaa siirtyä vuoteen 2012 varsinkin, koska työpaja pidetään keväällä 2011. Hankkeeseen halutaan lisätä tutkimusta, esimerkiksi tuottaa verkkoon artikkelikokoelma teatteritekstityksestä.

Lisäksi on hankkeen jälkeen tarve tuottaa teattereille ohjekirja, jossa avattaisiin tekstitystä eri näkökulmista, esimerkiksi tekniikasta ja käyttäjien tarpeista.

Suosituksia jatkoa varten

Taiteelliset tavoitteet

Tekstitystä voisi käyttää osana teatterin taiteellista kokonaisilmaisua. Ohjausryhmä suunnitteli työpajaa ja sen jälkeen kokeilevaa esitystä Teatterikorkeakoulun tiloissa; tekstitys sisäänrakennettuna esitykseen jo suunnitteluvaiheessa.

Tekniikan kehittäminen

Teatteritekstityksen teknisiä mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja tulisi edelleen selvittää. Tarvitaan sekä kiinteitä ratkaisuja teattereihin että kevyitä, helposti siirrettäviä ratkaisuja kiertäville ja pienille teattereille. Teknologian kehittämisessä voisi hyödyntää yliopistoja ja korkeakouluja sekä ehdottaa opiskelijoille diplomityön aihetta

Teattereiden näkökulma

Teattereita kiinnostaa lisätä sellaisia palveluja, jotka voivat lisätä yleisöpohjaa. Tekstitystä esityksestä hyötyisivät myös maahanmuuttajat, esimerkiksi osana suomen kielen opintoja. Yksi näkökulma tekstittämiseen on suomalaisen teatteriesityksen vieminen ulkomaille.

Käyttäjänäkökulma

Tekstityksen kehittämiseksi tulee hankkia kokemuksia erilaisista tekstitystekniikoista ja ratkaisuista. Esityksen seuraamiseen vaikuttavat muun muassa tekstityksen paikka, tekstin koko ja fontti, roolihenkilöiden repliikkien erottelu toisistaan ja yleisön sijoittaminen oikeille paikoille katsomossa.

Ehdotus lainsäädäntöön

Teattereiden ja orkesterien valtionapulain 6 a pykälään tulisi saada maininta rahoituksesta esteettömyystoimintaan. Teatterit ja orkesterit voivat saada ko. pykälän perusteella lisäavustusta (muhun merkittävään teatteritoimintaan myönnettävä harkinnanvarainen avustus).

Hankkeessa tuotettiin eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle kannanotto hankkeesta ja teattereiden esteettömyystoiminnan rahoitustarpeesta. Kannanoton esitteli jaostolle Matti Holopainen. LIITE 1

Hankkeen arviointia

Hankkeen aikana teattereiden esteettömyys eteni tekstityksen osalta pienen askeleen. Kolmesta tekstityksestä esityksestä saadun palautteen perusteella voidaan todeta, että tarvetta tekstitykseen on, mutta sen toteuttamismenetelmiä tulee edelleen selvittää.

Yhteenveto

Hankkeen perusteella todettiin tärkeimmiksi kehittämisalueiksi jatkossa teknologian kehittäminen ja erilaisten tekstitysratkaisujen selvittäminen sekä jatkuvan rahoitusjärjestelmän luominen.

Lisätietoja antavat:

erityisasiantuntija Sirpa Laurén, Kuuloliitto ry, Ilkantie 4, 00400 Hki, sirpa.lauren@kuuloliitto.fi
0400 016 308

toimitussihteeri Sinikka Pihlmaa, Kuuloliitto ry, Ilkantie 4, 00400 Hki,

sinikka.pihlmaa@kuuloliitto.fi

(09) 5803 306

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Kuuloliitto esittää toivomuksen, että teattereiden valtionosuuslain säännöksissä yhtenä perusteena olisi teatteriesitysten esteettömyys ja saavutettavuus.

Tavoitteenamme on, että taide- ja kulttuuripalvelut ovat saavutettavia; että kaikilla, myös kuulovammaisilla, on tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua niihin. Nykyisin kuulovammaisilla henkilöillä on varsin rajalliset mahdollisuudet nauttia teatteriesityksistä.

Kuulovammaisten kannalta esteettömyys merkitsee sitä, että teatteritekstityspalvelu on säännöllisesti käytössä näytelmien tietyissä esityksissä. Tähän asti Suomessa on tekstitetty teatteriesityksiä vain harvoin, ja nämä tekstitykset ovat olleet pääasiassa suomennoksia ulkomaisissa vierailuesityksissä. Tekstitystekniikkaa ja -laitteita voidaan käyttää myös suomenkielisten esitysten välittämiseksi ulkomaisille katsojille, esimerkiksi turisteille.

Toivomme, että kulttuurielämässä otetaan huomioon kuulovammaiset henkilöt ja mahdollistetaan teatterielämykset heille samoin kuin muullekin yleisölle. Myös ikääntyneet henkilöt ja maahanmuuttajat hyötyvät kotimaisten esitysten tekstityksestä.

Kuuloliitolla on meneillään Näyttämötaide saavutettavaksi -hanke, jossa kokeillaan erilaisia tekstitysmenetelmiä ja pyritään luomaan hyviä käytäntöjä. Tekstityspalvelulle tarvitaan pysyvää rahoitusta. Toivomme, että valtionosuuslain säännöksiä muutetaan siten, että ne edistävät teattereiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

Kuuloliitto ry

Eeva Härkänen
Järjestöjohtaja

Lisätietoja:

Toimitussihteeri Sinikka Pihlmaa, puh (09) 5803 306, sähköposti: sinikka.pihlmaa@kuuloliitto.fi
Tutkija Anniina Lavikainen, puh. 050 3034 841, sähköposti: anniina.lavikainen@kuuloliitto.fi